

ACC. N:R M. 13852: 1-14.

Landskap: Småland Upptecknare: Töve Olsson, Algutsboda
Härad: Uppvidinge Berättare: Matilda Johansson, "
Socken: Algutsboda Berättarens yrke: hem.-äg. änka
Uppteckningsår: 1951 Född år 1864 i Algutsboda

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Skjölknusvävning. s. 1-14
Huru man gjorde löpe. s. 13-14.

LUF 75

Mjöttslusställning.1.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När jag växte upp hade man två i socknen ungefär lika många kor som nu på en bondgård. Duga fröndringar ha blivit sedan dess, utom att man då hade otar som dragor och kanske något mera få.

Mjötting och mjötkärl.

Vi mjötade två gånger om dagen, på morgnen och på kvällen. Mjöttingen ägde alltid rum i fadugården, praktiskt taget aldrig på bonns batesplats. Mjöttingen tilljohs liksom den gör ännu och man satte liksom nu på träbänk mjötkärla. Det var endast vi

kvinnor, som mjölkade, aldrig kallas
nu. För dem ansågs detta arbete frö-
nedränd. Det var "fruntimmer-
göra".

Mjölkspannarna voro av trä
och de rengjordes oftast genom re-
növning. Man använde också löv-
kvistar till rengöringen, då trälen
sköljdes med vatten. Vi hade också
träsil, men den bortlades i början
på detta sekel.

Mjölkem slog i ett stort bleckbäl,
som sedan krossades ned i brunnen
för att mjölkem skulle hålla sig. I
brunnen krossade man också ofta
ned andra smaker, för att de skat-
te hålla sig färskare.

Mjök silte vi i mindre mängder

Till bokslagsutställare runt om i
byn och till riksstämman i
som ju låg nära. De inkomster,
som det blev genom denna försälj-
ning fick alltså vara högt om och
hon använde dem sedan till hus-
killet. Så var det i andra gårdar och
så. De som sålde på marknaden
skulle också ha en viss mängd mjölk
 varje dag, liksom andra veckor.

Några mejerier fanns det inte
än i bygden förrän i slutet av 20-
talet, då Alqutsboda andelsmejeri
byggdes.

Mjölk som dryck.

Mjölk drödes både på morgnar
och kvällen. Den behövde ej vara dygg.

4.
gammal, men kyldes alltid mer
innan den användes. Den mjölk
som stod framme vid måltiderna
var i regel oskummad.

Budet att blanda mjölk och
dicka fröhom ibland, skedd ej så
ofta. Mycket hade inget särskilt
namn. Numera fröhommer den-
na blandning aldrig.

Vi använde endast kor mjölk,
aldrig getmjölk, och jag hörd heller
aldrig talas om att någon här i
socknen mjölkade getter. De hölls
endast för ullens skull.

Vi använde aldrig mjölk till
att göra klister eller färg av, men
jag har hört att sådant fröhom
gjordes på en del ställen.

Jag hörd ofta min mor, och även andra, tala om att mjölk skulle vara nyttigt för sjukdom, särskilt för barn. Men som var sjuk brukade få spenningar, orolig mjölk och rika.

Mjölkkrätter.

Vid helgerna under vinterhalvåret kokte vi ofta ölsupan och vid jul var denna alltid ständigt iitt.

Någon gång kunde det stå vi kokte mjölken tillrammans med lingon.

Fyllbruka var en vanlig rätt, dock endast under sommaren.

Av råmjölken gjorde vi råmjölkspresskaka, kätterns ämnen är bruk överallt här i bygden.

Rånjölth skänktes och så ofta bort
till grannarna när en gård hade
säden. Ofta gick man till prästen
med en rånjölthspannkaka.

Sötört och ortbaka är ju de van-
ligaste efterrätterna vid kalas och
så var det i min ungdom och så.
De gjordes av löpe och lagades i kurl
av förlent koppars av olika storlek.
Till vardags gjordes aldrig sötört och
ortbaka. De voro ute slutande kalas-
rätter, men till de stora gillerna
gjordes de i stora mängder.
Beredning av smör.

Hjörten fiks hänga till byfning
i bunnen över natten och på morg-
onen togs den upp och skurades.
Det med en sked. Den skurades

aldrig mer än en gång. Separata-
rer fick vi hemhelsing först på
1910-talet.

Känorna var runda, långa
triåknor. Mot slutet av 1800-talet,
80- eller 90-talet, kom även en typ
i bruk i en del gårdar, som var
tillverkad av bleck med tjälva
känor i liggande ställning. Den
drogs runt med en vev. Den frö-
svann dock rätt snart igen.

Om det inte ville bli surt, satte
vi känor till värmning vid spisen.
en stund eller obränt i solen om
det var på sommaren. Blev det
ändå mycket surt, så var känor
"friggod".

Känorjölken kallade vi i en spara

ACC. N:R M. 13852:8.

och gav den till gissarna. Endast
någon gång i den värsta sommar-
vännen brukades den som dryck
av slätterfolk.

När smöret var färdigbämnt
kuidades det med händerna och
stöljdes med het vatten för att de-
den omedelbart ~~färdig~~ saltas. Något
färgämne tillsatte vi däremot
aldrig. Smöret förvarades i en
hall källare.

Rätt mygghet av smöret använde
de vi i hus hället, mest natur-
ligtvis till bröd och på bröd, men
också i stället för mjölk till
göten.

Det smör som blev över sålde
vi mest till handlarna i bygden.

8.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 13852:9.

9.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Smörklimpans form kunde tidigare vara hur som helst, men så smärningarna övergick man till att forma dem fyrkantiga. Vikt. enheten för smör var 1 skälkund, somme 1 kilo.

Smöret lades vid högtidliga tillfällen upp med en refflad spade ou två. Det serverades oftast på en vanlig tallrik. Det var brukligt att man lade smör med i fröningen till kolos. Under fröden till gilles gjorden fröade man den i tvådelar eller smörstivar. Smörklimpning förekommer ännu här i byn på ett par kor, som endast ha en ko eller två, så att det inte lönar sig för dem att skicka mjölka till mejeriet.

Beredning av ort.

Till ort använde vi alltid ortsmossen i mjölk.

Höjre tillverkades av halvorna och det skulle vara minst balt-
ais gammalt, gärna ett år eller
äldre, då det användes. Höjret blev
ddes ofta med litet korjok. Då
det skulle användas lösas det upp
i litet mjölk och läddes i ortmjöl-
ken, som upprömts "till finger-
vornit" i en stor koppargryta i kö-
ket eller i bygghuset.

Ortmossen framades i ortkorgar,
som ofta var fint flätade. I korgen
lades en handduk och överpå den
na pressades ortmossen ner i
korgen. Av den utpressade "vasslan"

hobles "vasslagjöt" och rötost.

Orten sallades dagen efter
ystet, då orten togs upp och vän-
des, och även andra gången den
vändes. Den fick sedan ligga
i ortkorgen 5-8 dagar, varefter
den vändes en eller varannan
dag.

Ystet stesde ofta i oktober.
Då anvisas det, att ortarna blev
lagom färdiga till jul.

Ystegillen förekommo nästan
alltid och gör så fort framåt. Det
var endast de alla största gårdar-
na, som kunde ysta tjälva. Gårdar-
na i en by och torpen runt om
brukade bilda en "ysterote". De
som kom med mjölk, skulle ha

trostering, i min bændom
mat, men med kaffe med dagg.
En del av varslan brukade skön-
kas bort till grannarna.

Även till de fattigare toggen
kom man samman för yste, över
om dessa inte själva kunde må-
ga mjölk. Då fick de i stället
bjuda på desto mera dagg till
kaffet.

Då man skulle ha yste i
någon gård, gick busmodern
med i gårdarna ett par dagar
innan och "tiggde mjölk".

Även till prästgården gick man
med mjölk från de närmaste
gårdarna.

Hur man gjorde löjse

När man skulle slakta en gädsalv eller spädkalv och ville ha löjse, gro man kalven ordentligt med mjölk att dricka ungefär en halvtimme innan slakten skulle börja. Under slakten tog man så ut löjsmagen, där mjölken under tiden hade "koknat" så att man hade en sorts ostmassa. Den tvättades i ljunt vatten och lades sedan i en skål eller bruka. Även löjskinnet tvättades och gjordes i ordning. På ostmassan i magen slog man gäddor och mjölk, som man lät "kokna" och ködde sedan om det hela med en sked. Ägg, bunn-

ACC. N:R M. 13852:14.

min, konjak och vitpeppar ut-
pades i (Vitpepparen var till för att
skydda löjret mot malen och andra
skadedjur). Löpskimmet tvärdes
på en sticka och saltades, varefter
osten tvälldes i. Det hela fiske drö-
efter torka i ugnen och lades sedan
ned i en kerubka, där det fiske ligga
så länge. När löjret hade legat så
i ett halvt till ett år, var det fä-
rdigt att användas.

P.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND